Luonnonvarakeskus

262/00 00 02 00/2023

30.1.2023

Asia: Valtioneuvoston selonteko kansallisesta ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelmasta vuoteen 2030 Hyvinvointia ja turvallisuutta muuttuvassa ilmastossa (VNS 15/2022 vp)

Eduskunta
Eduskunnan maa- ja metsätalousvaliokunta

Asiantuntijalausunnon esittäjä: Katriina Soini

Luken asiantuntijalausunto

1 Johdanto

Vuoden 2022 Valtioneuvoston selonteko kansallisesta ilmastonmuutokseen sopeutumissuunnitelmasta vuoteen 2030 (tästä eteenpäin: “kansallinen sopeutumissuunnitelma 2030”) on Suomen kolmas kansallinen sopeutumissuunnitelma ja se jatkaa vuoden 2022 loppuun voimassa olleen sopeutumissuunnitelman työtä. On hyvä, että kansallinen sopeutumissuunnitelma 2030 valmisteltiin laajassa yhteistyössä eri ministeriöiden kesken sidosryhmiä kuunnellen ja, että se on pohjautunut aiemman sopeutumissuunnitelman väliarvioon (Mäkinen ym. 2019) sekä Suomen sopeutumispolitiikkaa arvioineeseen KOKOSOPU –tutkimukseen. (Hildén ym. 2022).

2 Lausunto

Kokonaisuutena kansallinen sopeutumissuunnitelma 2030 on kokonaisvaltainen ja huolella valmisteltu. Erityisinä ansioina Luonnonvarakeskus näkee, että kansallinen sopeutumissuunnitelma 2030:
1) kattaa laajasti yhteiskunnan eri toimialat ja toimijat, erityisesti yhdessä hallinnonalakohtaisten, tarkennettujen sopeutumissuunnitelmien kanssa.
2) tunnistaa ja kiinnittyy selkeästi muuhun olemassa olevaan politiikkaan ja strategiatyöhön sekä jo toteutettaviin toimenpiteisiin eri hallinnonaloilla.
3) korostaa kunta- ja aluetason sopeutumistoimien edistämistä, jotka ovat keskeisiä käytännön toimenpiteiden toteuttamisen kannalta.
4) esittää selkeästi keskeiset ilmastonmuutokseen sopeutumiseen liittyvät taustat (jo havaitut muutokset, vaikutusskenaariot, riskit ja haavoittuvuudet).
5) sisältää selkeän toimeenpanokokonaisuuden, johon sisältyy selkeästi määritetty ja ajankohtainen visio (”hyvinvointia ja turvallisuutta muuttuvassa ilmastossa”) ja visiota kohti vievät päämäärät tavoitteineen.
6) vahvistaa ilmastonmuutokseen sopeutumisen etenemisen kannalta keskeistä tietopohjaa ja viestintää.
7) kiinnittää huomiota toimeenpanon järjestelmälliseen seurantaan ja arviointiin.
8) tunnistaa selkeitä lisäselvitystä kaipaavia asiakokonaisuuksia (saamelaisten ilmastonmuutokseen sopeutumisohjelma, osaamisen kehittäminen, työsuojelun kehittäminen ja julkiset hankinnat).
9) huomioi saadun lausuntopalautteen (127 lausuntoa) läpinäkyvästi tuoden sidosryhmien näkemyksiä laajasti mukaan vielä valmistelun loppuvaiheissa.

Yllä esiin nostettujen ansioiden lisäksi tuomme esille seuraavat huomiot ja haasteet:
1) Lisäarvo muihin politiikkaprosesseihin nähden. Kansallinen sopeutumissuunnitelma 2030 tunnistaa laajasti muut meneillään olevat politiikkaprosessit ja useat tavoitteet linkittyvätkin noiden jo olemassa olevien

prosessien tukemiseen. Samalla tulisi huomioida ja priorisoida kansallisen sopeutumissuunnitelma 2030:n tuoma lisäarvo muihin politiikkaprosesseihin nähden.
2) Toimeenpanon resurssointi. Kansallisen sopeutumissuunnitelma 2030:n toimeenpanon resurssointi näyttää olevan vielä suureksi osaksi vahvistumatonta tai hoidetaan virkatyönä. Toivottavaa on, että sopeutumistyölle varataan sen tarvitsemat resurssit niin virkavastuulla tehtävän työn osalta kuin myös muiden toimijoiden kohdalla.
3) Tavoitteiden toimeenpanon aikataulu. Kansallisen tason strategista suunnittelua ja ennakointia koskevissa tavoitteissa (Tavoitteet 1 ja 2) asetetaan tavoitevuodeksi 2030 (kts. alla). Tavoitevuosi 2030 on asetettu liian kauaksi, koska toimenpiteiden toteuttamisella on kiire.
Tavoite 1. Sopeutuminen on integroitu valtioneuvoston ja ministeriöiden strategiseen suunnitteluun ja ennakointiin vuoteen 2030 mennessä.
Tavoite 2. Hallinnonalakohtainen sopeutumistyö on suunnitelmallista ja sen toimeenpanon edellytykset on turvattu vuoteen 2030 mennessä.
4) Keskeisten teemojen puuttuminen. Osa keskeisistä toimialoista ja teemoista on mainittu kansallisessa sopeutumissuunnitelma 2030:ssa hyvin yleisesti, eikä niiden edistämiseksi ole esitetty toimenpiteitä. Suunnitelmassa mainitaan yhteys hallinnonalakohtaisiin sopeutumissuunnitelmiin, jotka sisältävät toimialojen tarkemmat tavoitteet ja toimenpiteet. Ei ole kuitenkaan selvää missä määrin kansallisessa sopeutumissuunnitelma 2030:ssa esitetty viittaus velvoittaa toimeenpanemaan hallinnonalakohtaisia suunnitelmia ja mahdollistaa resurssien käytön mainittujen toimenpiteiden suorittamiseen. Lisäksi esimerkiksi maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan sopeutumissuunnitelmaa ei ole vielä julkaistu, joten yhteys jää heikoksi eikä ole mahdollisuutta tarkistaa minkälaisia ja missä laajuudessa toimenpiteitä on esitetty.
Hallinnonalakohtaiset sopeutumissuunnitelmat eivät myöskään vastaa valtioneuvoston selontekoa painoarvoltaan. Huolena on, että hallinnonalakohtaisten suunnitelmien toteutus jää kansallisen suunnitelman toimeenpanon jalkoihin, jolloin kansallisessa suunnitelmassa vähemmälle huomiolle jääneet toimialat jäävät toteuttamatta. Lausuntokierroksella annetun palautteen perusteella lopulliseen kansalliseen sopeutumissuunnitelma 2030:een lisättiin Tavoite 2 seurannan keinoksi ministeriöiden sopeutumistyön vuosittaisen seurantavelvoite, jonka kautta hallinnonalakohtaisten toimenpiteiden painoarvoa pyrittiin lisäämään, mutta tämä ei välttämättä korvaa toimialojen toimenpiteiden poisjättämistä itse kansallisesta sopeutumissuunnitelmasta.
5) Oikeudenmukaisuusnäkökulmien korostaminen ja erityisesti alueellisen oikeudenmukaisuuden huomiointi. Kansallinen sopeutumissuunnitelma 2030 olisi voinut tuoda painokkaammin esille suunnitelman toteuttamiseen liittyviä oikeudenmukaisuuskysymyksiä, johon olisi liitetty myös oikeudenmukaisuutta vahvistavia päämääriä ja tavoitteita. Suomi on laaja maa ja alueellinen eriytyminen on voimakasta niin elinkeinoissa kuin sosioekonomisessa hyvinvoinnissa. Suomalaisen yhteiskunnan sopeutumistoimilla on myös vaikutuksia Suomen rajojen ulkopuolella. Siksi alueellinen oikeudenmukaisuusnäkökulma tulisi olla poikkileikkaavana näkökulmana muiden mainittujen oikeudenmukaisuuskysymysten lisäksi.
6) Alhaalta ylös toteuttaminen. Toimenpiteiden suunnitteluun ja toteutukseen pitäisi osallistaa laajasti kansalaisyhteiskunta. Tämä ei voi jäädä yksin elinkeinon harjoittajien harteille (epäoikeudenmukaisuus) ja maankäytön suunnittelun varaan (hitaus). Kansallisessa sopeutumissuunnitelmassa käsitellyt luontopohjaiset ratkaisut tulisi ymmärtää laajemmin kuin teknisinä, ”ylhäältä alas” -toteutettavina ratkaisuina. Tämä luontopohjaisten ratkaisujen kokonaisuus tulisi liittää kansalaisten ja paikallisyhteisöjen tietoisuuden edistämiseen ja

omaehtoisuuteen ratkaisujen pohtimiseen ja toteuttamiseen, sekä luoda valmiuksia yhteistyön luomiselle erilaisin politiikkatoimin. Tämä on myös pyrkimyksenä EU-tasolla.
7) Hillinnän ja sopeutumisen integrointi. Kansallisesta sopeutumissuunnitelma 2030:sta puuttuu pohdinta hillinnän ja sopeutumisen integroinnista sekä yhteisvaikutuksista (synergies and trade-offs), vaikkakin lausuntokierroksen perusteella suunnitelmaa tarkennettiin viittauksilla maankäyttösektorin muihin politiikkainstrumentteihin.
8) Ilmastonmuutoksen mukanaan tuomat mahdollisuudet ja hyödyt on käsitelty suunnitelmassa varsin lyhyesti, mikä on toki ymmärrettävää, koska suunnitelma keskittyy vaikutusten lieventämiseen. Ilmastolaki kuitenkin painottaa myös mahdollisuuksien tarkastelua. Jotta tulevaisuudessa ilmeneviin suoriin taikka epäsuoriin mahdollisuuksiin olisi mahdollista tarttua, tulisi tematiikkaa tarkastella laajemmin.

3 Lausunnon tiivistelmä

Kokonaisuutena kansallinen sopeutumissuunnitelma 2030 on kokonaisvaltainen ja huolella valmisteltu ja siinä on useita ansioita. Luonnonvarakeskus tuo esille seuraavat huomiot ja haasteet:

1) Sopeutumissuunnitelman lisäarvosta huolehtiminen muihin politiikkaprosesseihin nähden,
2) Toimeenpanon resurssointi,
3) Tavoitteiden toimeenpanon aikataulu,
4) Keskeisten teemojen puuttuminen,
5) Oikeudenmukaisuusnäkökulmien korostaminen, ja erityisesti alueellisen oikeudenmukaisuuden huomiointi,
6) Alhaalta ylös toteuttaminen,
7) Hillinnän ja sopeutumisen integrointi ja
8) Ilmastonmuutoksen mukanaan tuomat mahdollisuudet ja hyödyt.

Jani Lehto

Johtaja, biotalous ja ympäristö

Hyväksytty Luken prosessinhallintajärjestelmässä 30.01.2023 klo 10:25:22.

Asiantuntijalausunnon valmistelijat:
Jaana Sorvali,Katriina Soini
Niina Kautto

Liitteet:

Tiedoksi: